

1.01
Prejeto 14. 2. 2013

UDK: 323.15(497.4=112.2)"1945/1970"

Dušan Nečak*

Posebnosti obračuna z »Nemci« na Slovenskem

IZVLEČEK

Prispevek govori o posebnostih povojnega obračuna jugoslovanskih/slovenskih oblasti s tistimi pripadniki nemške narodne manjšine na Slovenskem, ki so po vojni ostali v Sloveniji. Napisan je na osnovi arhivskega gradiva nemške in avstrijske provenience. Ti viri opredeljujejo tri posebnosti tega obračuna: hitre likvidacije, izgon nemško govorečega prebivalstva preko »zelene meje« v Avstrijo in njihov domnevni izgon v druge kraje Jugoslavije ter Sovjetsko zvezo.

Ključne besede: Slovenija, Nemci, nemška narodna manjšina, zgodovina Slovenije po 2. svetovni vojni

ABSTRACT

FEATURES OF RETALIATION AGAINST »GERMANS« IN SLOVENIA

The following contribution focuses on the peculiarities of the post-war retaliation of the Yugoslav/Slovenian authorities against those members of the German national minority in Slovenia who remained in Slovenia after the war. It is written on the basis of German and Austrian archive materials. These sources define the three peculiarities of the retaliation: swift executions, deportation of the German-speaking population across the »green border« to Austria, and the alleged deportation to other parts of Yugoslavia and Soviet Union.

Keywords: Slovenia, Germans, German national minority; history of Slovenia after WWII

Z umikom nemških enot z jugovzhoda jeseni 1944 se je začelo veliko begunsko gibanje nemškega civilnega prebivalstva z nemškega naselitvenega prostora v Jugoslaviji. Težko je reči, koliko Nemcev se je v varstvu nemške vojske lahko podalo na ozemlje tedanjega rajha, saj so o tem na voljo le ocene. Na posameznih delih naselitvenega območja ni bila povsod dana možnost za pravočasno evakuacijo nemškega civilnega prebivalstva. Najteže je bilo z evakuacijo iz Banata, ker so sovjetske enote

* Dr., redni profesor, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za zgodovino, Aškerčeva 2, SI – 1000 Ljubljana; e- naslov: dusan.necak@guest.arnes.si

iz Temišvara nepričakovano hitro prodrle in preprečile beg tamkajšnjih Nemcev. Iz Bačke se je na varno lahko umaknil večji odstotek tamkajšnjega nemškega prebivalstva. Iz Srema in Slavonije, z območij, ki so jih Sovjeti osvojili šele ob božiču 1944, pa je bilo mogoče še pravočasno evakuirati velike dele nemškega prebivalstva.

»Tisti Nemci, ki niso mogli zbežati oz. jih ni bilo mogoče evakuirati, so bili po težkih preganjanjih in daljšem trpljenju brez milosti izkoreninjeni.«¹ S temi besedami so sestavljavci nemškega poročila o izgubah »folksdojčerjev« v Jugoslaviji začeli poglavje o izgonu Nemcev iz Jugoslavije. V nadaljevanju pa navajajo, da je jugoslovanski tisk že aprila 1945 objavil navodila za izvajanje avnojskih odlokov, sprejetih 21. novembra 1944, kar naj bi bil znak za začetek preganjanj in likvidacij »Nemcev«. Dovolj naj bi bilo že dejstvo, da so bili »Nemci«. Preganjanjem pa naj bi se izognili le tisti, ki so izhajali iz družin, ki so imele delež srbskega, madžarskega, romunskega, makedonskega, italijanskega, ciganskega ali kakšnega drugega nenemškega izvora, ter tisti, ki so bili poročeni z osebo nenemškega izvora. Z nasiljem naj bi začele že sovjetske enote, ko pa je prišla »partizanska oblast«, naj bi ne bilo niti ene nemške vasi, kjer ne bi pobijali Nemcev.²

Na področju nemške naselitve v Jugoslaviji naj bi zlasti po marcu 1945, ko je bila vzpostavljena civilna oblast, ustanavljali dve vrsti taborišč za »Nemce«: delovna in uničevalna (Arbeits- und Vernichtungslager). Slovenija in njeni »Nemci« v tem nemškem viru sicer niso nikjer omenjeni, pa tudi o taboriščih na slovenskih tleh v njem ni govora, toda nobenega resnega razloga ni, da viru ne bi verjeli v tisti ugotovitvi, ki jo med drugimi ponuja in ki velja tudi za »Nemce« na Slovenskem: tisti »Nemci«, ki so imeli dovolj časa za pripravo evakuacije, in so vedeli, zakaj, so »v varstvu nemške vojske« množično odhajali v Rajh. Slovenski »Nemci« so imeli za pripravo evakuacije veliko časa. Tiste, ki pa so ostali, je doletela podobna usoda kot druge jugoslovanske »Nemce«, o katerih govori vir. Iz drugih nemško pisanih virov, pa seveda tudi iz slovenskih/jugoslovanskih virov, namreč lahko ugotovimo, da so taborišča za preostale »Nemce« bila tudi na Slovenskem. Nemški viri teh taborišč sicer niso kategorizirali, kot je bilo to storjeno za taborišča drugje po Jugoslaviji, vendar je mogoče reči, da je šlo po večini za manjša, prehodna taborišča. Nekatera pa so označili tudi za »koncentracijska taborišča«, torej uničevalna. Tudi za slovenska taborišča velja, da so bila rezervoar delovne sile, čeprav ne povsod, ne tako intenzivno in ne za daljši čas kot drugje po Jugoslaviji. Nemški viri o tem posebej ne govorijo. Največji zbirni taborišči, v katerih pa so bili zaprti tudi drugi nasprotniki novih oblasti in kolaboranti, npr. slovenski domobranci, sta bili Teharje pri Celju in Strnišče pri Ptujju. Za zadnjega nemška literatura trdi, da je bilo zaradi protesta mednarodnega Rdečega križa konec septembra 1945 razpuščeno.³

O ravnanju z zaprtimi »Nemci« in o razmerah v taboriščih je največ napisanega

¹ Die deutschen Vertreibungsverluste, Bevölkerungsbilanzen für die deutschen Vertreibungsgebiete 1939/1950. Stuttgart 1958 (dalje Die deutschen Vertreibungsverluste), str. 435.

² Prav tam, str. 444.

³ Weissbuch der Deutschen aus Jugoslawien. München 1992 (dalje Weissbuch), str. 865.

v spominskih izjavah prizadetih in v različnih poročilih, naslovljenih na avstrijske in nemške oblasti.⁴ Iz teh poročil lahko na kratko povzamemo, da je bilo ravnanje z moškimi izrazito slabo, z ženskami nekoliko boljše, razmere na splošno pa so bile podobne tistim iz nemških medvojnih taborišč.

Po osnovi opravljenih raziskav⁵ lahko zapišem, da začetek obračuna z »Nemci« na Slovenskem – z aretacijami, njihovim zbiranjem v taborišča⁶ in izgonom kočevskih Nemcev, zagotovo lahko postavimo že v prvo polovico maja 1945. Prve aretacije so izvedli že nekaj dni po osvoboditvi 9. maja 1945.⁷ Po navedbah nemških virov naj bi v Sloveniji želeli kar najhitreje opraviti z nemško govorečim avtohtonim prebivalstvom in so zato »s prenatrjeno vihravostjo« (in übersturtzter Hast) izvajali »velikanske množične likvidacije«.⁸ Tako npr. navajajo, da je bilo samo v »povračilni akciji« za eksplozijo vagona s strelivom, ki je bila označena za »nemško sabotazo«, v Mariboru (sic!) 6. decembra 1945 ustreljenih 200 do 300 »Nemcev«.⁹ Kaže, da je ta številka pretirana.

Vseeno pa isti viri trdijo, da so bile prav te hitre likvidacijske akcije *prva posebnost* slovenskega obračuna z »Nemci«. Nemška/avstrijska stran navaja kot lokacije množičnih grobov in zbirnih taborišč še kraje: Celje (15 množičnih grobov),¹⁰ Slovenska Bistrica, Ptuj; Maribor: Studenci, Teološka fakulteta (bogoslóje), Tezno, sodni zapor, Bresternica; Hrastovec, Krško, Radovljica, Hoče, Pohorje, Slatina Radenci.¹¹

⁴ Prav tam in priloge v razpravi Dušan Nećak: Nekaj osnovnih podatkov o usodi nemške narodnostne skupnosti v Sloveniji po letu 1945. V: Zgodovinski časopis, 1993, št. 3 (dalje Nećak, Nekaj osnovnih podatkov), str. 439–451; v prispevku Toneta Ferenc v zborniku »Nemci« na Slovenskem 1941–1955. Ljubljana 2002 (dalje »Nemci« na Slovenskem); Weissbuch, str. 863isl in drugje.

⁵ Podrobneje o izgonu, številu in datumih transportov, številu izgnanih itd., gl. prispevka Toneta Ferenc in Boža Repeta v zborniku »Nemci« na Slovenskem.

⁶ Najveć naj bi jih poslali v taborišća v ćasu od velike noći do binkoćti 1945, tako da naj bi bili septembra 1945 v taborišćih že »vsi Nemci«. – Die Lage. Der Deutschen Minderheit in Jugoslawien. – PAAA /politisches Archiiv des Aussenamtes/ Bonn, Abteilung IIIb, f. 134/1, 12. 5. 1952, str. 6 (dalje Die Lage). Septembra 1945 je bilo najvećje taborišće, Strnišće pri Ptuj, že razpušćeno.

⁷ O tem prića ljubljanski »Nemec« Franz Schiffer, ki je bil aretirán 13. (12?) 5. 1945, in popisuje svojo pot od aretacije preko ljubljanskih zaporov, sodnega procesa, dela v taborišću v Koćevju, zapora v Mariboru, do prihoda v Avstrijo v zaćetku petdesetih let. Prićevanje je zanimivo tudi zaradi tega, ki ga je popisoval. To je bil namreć dr. Balduin Saria, pred drugo svetovno vojno profesor za antićno zgodovino na ljubljanski Filozofski fakulteti, v ćasu vojne pa tesen sopotnik nacistov. – Bundesarchiv Koblenz (BAK), Erlebnisberichte zur Dokumentation der Vertreibung der deutschen aus Ost.- Mittel - Europa, XI. Jugoslawien, Slowenien, Nr. 416, str. 103–108. Gl. tudi spominski zapis R. L. iz Ljubljane, ki je opisala svoja doživlja od 12. 5. 1945, ko so jo aretirali v Ljubljani, do konca decembra 1945, ko je preko Mađarske uspela priti v Avstrijo. V: Nećak, Nekaj osnovnih podatkov, str. 448–450.

⁸ Die Lage, str. 5.

⁹ BAK, Ost.- Dokumentation, Anhang, Nr. 387, 4. Jugoslawien, str. 65.

¹⁰ Natanćneje o tem Hermann Rakusch: Weissbuch der Deutschen aus Jugoslawien. Múnchen 1992 (dalje Rakusch, Weissbuch), str. 865.

¹¹ BAK, Ost-Dokumentation 1, Anhang, Nr.384, Jugoslawien: Lager und Gefángnisse; zemljevid z oznaćenimi grobišći iz zasebne zbirke predstavnika »Nemcev« na Slovenskem, hrani avtor; Osterreichische Staatsarchiv, OStA/AdR/BMFaA/II. – Pol/1946, Jugoslawien 12, Ausweisung der Osterreichischer und Volksdeutsche aus Jugoslawien, Ad Cirkulandum, Graz, 2. 4. 1946, str. 2; prav tam, II.- Pol/ 1948 - 71/Jugoslawien 9 – L, str. 1, Pismo Rose Stephenson; v prispevku Toneta Ferenc v zborniku »Nemci« na Slovenskem je omenjeno še Bukovje pri Dravogradu.

Poleg tega navaja Weissbuch der Deutschen in Jugoslawien. «kot mesta ustrelitve in množičnih grobov» tudi: jame, opuščene rudniške rove in kamnolome pri Celju, dalje Laško, Zidani Most, Hrastnik, Trbovlje, pri Zasipu, Marinsko kapelo, pod Jelenico, pri Riklovih in Khubusovih kamnolomih, na Dolu in Ani, v Praprotnem, v okolici Celja pri Mlinarjevem Janezu, pod naseljem Vrhe pri Teharjah, pod piritno žlindro (Piritschlacke) celjske cinkarne, na nasipu kanalizacijske deponije (am Damm der Abwässerdeponie) in v zasutih bunkerjih. Dalje naj bi grobovi bili v gozdu ob cesti v smeri Blagovne kakor tudi pod komunalno deponijo smeti, v Čretu pri tovarniškem tiru (Gleisanlage) cinkarne, pod skladiščem špedicije Celje, pod tovornim kolodvorom in tovarniškim tirom v Čretu, več množičnih grobov pa naj bi se nahajalo ob Savinji navzdol pri Tremerjah (Tremersfeld). Najmanj kilometer dolgo grobišče naj bi bilo v tankovskih jarkih v Zgornji Hudinji, v Novi vasi pod Toperjevimi hišami (?) in pod stanovanjskim blokom (unter Toper-Häuser, unter dem Wohnblock) in pod garažami pri Dobrovi kakor tudi v nekdanjem Sefovem gozdu (Sef-Wald). Avtor tega članka Hermann Rakusch je zapisal tudi, da leži eno največjih grobišč – dolgo okoli 800 metrov – pri Joštovem mlinu. Poleg tega pa naj bi po njegovih navedbah mnoge Nemce, ki so po 8. maju hoteli pobegniti iz Maribora, partizani zajeli in jih z dravskega mosta vrgli v Dravo, ki je kasneje naplavila njihova trupla.¹² Pri presojanju o tem pa je treba imeti pred očmi zelo verjetno domnevo, da gre pri teh grobovih vsaj deloma za ista grobišča, v katerih so tudi slovenski domobranci, ustaši in drugi.

Druga posebnost slovenskega obračuna pa naj bi bile akcije izгона nemško govorečega prebivalstva, zlasti žensk in otrok, preko jugoslovansko-avstrijske meje. V manjših skupinah naj bi jih pošiljali tudi preko »zelene meje«, v večjih skupinah pa po železnici.¹³

Prvi dokumentirani transport »Nemcev« s slovenske Štajerske, iz Maribora in okolice, z okoli 1000 osebami, je odšel na pot septembra 1945. Iz najdenega poročila dunajske policijske in železniške direkcije z dne 11. oktobra 1945 lahko razberemo ne samo čas prvega transporta, temveč tudi število izgnancev, opisane pa so tudi okoliščine, v katerih so se znašli po prihodu v Avstrijo: »Poročajo, /.../, da na železniški postaji Wilfleindsdorf, okraj Bruck na Leithi, že približno dva tedna stojijo vagoni, v katerih živi 900–1000 Volksdeutscherjev v komaj verjetnih razmerah in ob popolnoma nezadostni prehrani. Okoliške občine jih ne morejo oskrbovati, z ruske strani pa tudi ničesar ne ukrenejo v tej smeri. Zato so begunci življenjsko odvisni od kruha, ki ostane taboriščnikom iz bližnjega taborišča Kaisersteinbruch in ga ti iz sočutja namenijo beguncem. Zaradi takega položaja so imeli že več kot 20 smrtnih žrtev. Volksde-

¹² Rakusch, Weissbuch, str. 865–866.

¹³ O tem izčrpnje pišeta v svojih prispevkih Tone Ferenc in Božo Repe v zborniku »Nemci« na Slovenskem. Sam sem na to temo obširneje poročal v dveh razpravah: Nekaj osnovnih podatkov, v prilogi zbornika »Nemci« na Slovenskem pa sem objavil tudi originalna pričevanja prizadetih; O problemu »razseljenih oseb« (D.Ps.) in jugoslovanskih »Volksdeutscherjev« v Avstriji ter o britanski ideji njihove zamenjave s koroškimi Slovenci (1945–1947). V: Zgodovinski časopis, 1996, št. 4 (dalje Nečak, O problemu), str. 561–571.

utscherji so bili iz Maribora in okolice, od koder so bili izgnani. Na rusko zahtevo so morali obiti angleško cono, prestopiti madžarsko mejo in od tu preko Šoprona nadaljevati pot v Wilfeinsdorf. Ker je bil položaj beguncev brezupen, se je dunajska železniška direkcija čutila obvezana prestaviti te ljudi na dunajski vzhodni kolodvor, da bi lahko s posredovanjem dunajskega socialnega skrbstva (Volkswohlfahrtsamt) po dolgem času spet prišli do toplega obroka.«¹⁴

Sistematično so začeli na Slovenskem z izgonom »Nemcev« v Avstrijo okoli božiča 1945. Zanimive in vsaj delno skladne z nekaterimi podatki iz virov OZNE so navedbe iz avstrijskega vira, ki govore, da je pri »zimskem« izgonu 1945/1946 šlo v prvi vrsti za izgon Slovencev, saj naj bi bili »Avstrijci« izseljeni že prej, ali pa naj bi se nahajali v taboriščih OZNE. Tistih Slovencev namreč, ki so bili bogatejši in se niso »popolnoma priznavali za komuniste. Tako je prišlo do tega, da so se med izseljenci znašli tudi ljudje in družine, ki so bili v deželi naseljeni že stoletja. ali pa tudi taki, ki so šele prišli iz gestapovskih KZ taborišč ali iz nemških izseljenjskih taborišč in pogosto niso znali nemško.«¹⁵ Po mnenju tega vira je prišlo do množičnih aretacij »Avstrijcev in Avstrijcem prijaznih« na Spodnjem Štajerskem že takoj po 9. maju 1945. Aretacije je vir ocenil kot maščevanje, ki je veljalo nacistom na Spodnjem Štajerskem. Ti pa so »že dolgo pred 9. majem zapustili deželo. Tako so kot talce zaprli 4/5 nedolžnih ljudi«, je zapisal neznani poročevalec.¹⁶

Zima 1945/46 je bila torej osrednji čas izganjanja »Nemcev« na Slovenskem, bodisi s transporti bodisi preko zelene meje. Manj intenzivno pa je tovrstno preganjanje trajalo še celo prvo polovico leta 1946.¹⁷ O izgonu preko zelene meje je mnogo poročil.¹⁸ Za naše potrebe citiram le eno od njih, ki je sicer kratko, a pove vse o trajanju pohoda, njegovi sestavi in načinu izгона. V poročilu Preselitvenega urada (Umsiedlungstelle) avstrijskega zveznega ministrstva za notranje zadeve, znanega po kratici »12 U«, naslovljenem na Urad zveznega kanclerja – zunanje zadeve, z dne 12. februarja 1946, je zapisano: »Dne 4. 2. 1946 okoli 6.⁰⁰ ure so nekaj kilometrov severno od ceste Labod – Dravograd pognali preko meje približno 300 »folksdojčerjev« iz Jugoslavije. Ti »folksdojčerji« so na poti že od 10. 1. 1946 in so bili že na Dunaju; med njimi je veliko otrok in starih ljudi. Trenutno se nahajajo vzdolž meje na avstrijskih tleh, na prostem. Po prehodu meje so za »folksdojčerji« streljali, nihče ni bil

¹⁴ ÖStA/AdR/BMfaA/II. - Pol./1945 - 10/1901 - 2450, Z.2.022 - pol./45.

¹⁵ ÖStA/AdR/BMfaA/II. - Pol./1946, Jugoslawien 12, über die Aussiedlungen in der Untersteiermark im Winter 1945/1946, GZ 110.450 - pol/46. Prim. s sezname OZNE, omenjenimi v uvodu zbornika »Nemci« na Slovenskem, prispevki Toneta Ferenc in Boža Repeta v istem zborniku ter z delom Mateje Malnar: Analiza fonda Kulturbunda v arhivu MNZ. Diplomaska naloga, Oddelek za zgodovino, FF UL. Ljubljana 1997.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Prav tam. – II.-Pol./1948 - 71/Jugoslawien. Pismo Rose Stephenson avstrijskemu zveznemu kanclerju, 3. 5. 1948; prispevek Toneta Ferenc v zborniku »Nemci« na Slovenskem.

¹⁸ Gl. članke Nečak, Nekaj osnovnih podatkov; isti, O problemu; Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa, Band V, Das Schicksal der Deutschen in Jugoslawien, Düsseldorf 1961.

ranjen – streli za strah.«¹⁹ Tovrstni izgoni so bili posledica nasprotovanja zavezniških zasedbenih oblasti, v prvi vrsti britanskih, pa tudi sovjetskih – nekontroliranemu sprejemanju vseh iz Jugoslavije izgnanih »Nemcev« v Avstrijo²⁰, predvsem zato, ker Jugoslavija, kot vemo, ni bila med tistimi državami, ki so jim sklepi potsdamske konference dovoljevali izgon nemške manjšine.

Nemški viri poročajo, da se je približno od jeseni 1946 strogost v jugoslovanskih taboriščih začela manjšati. Poveljniki taborišč so odtlej začeli dopuščati množične pobege nemških taboriščnikov na Madžarsko, od koder so se potem napotili v Avstrijo in Nemčijo. Do tega časa je taboriščnika, če so ga na begu ujeli, doletela smrtna kazen.²¹

Točnost te trditve potrjujejo tudi avstrijske statistike. Te navajajo, da se je število jugoslovanskih »folksdojčerjev« v Avstriji, ki jih ni bilo mogoče repatriirati, od začetka do konca leta 1947 dvignilo za okoli tretjino – od skoraj 100.000 (98.947) na skoraj 130.000 (128.892). Samo od 1. septembra 1946 do 1. maja 1947 je v Avstrijo prišlo 17.528, v mesecih april, maj in junij 1947 pa je mejo prestopilo 15.399 »folksdojčerjev«. V dveh tednih meseca aprila je samo v okraj Fürstenfeld prišlo 1.500 beguncev.²² Število okoli 100.000 jugoslovanskih »folksdojčerjev« v Avstriji, ki jih ni bilo mogoče repatriirati, se je ohranilo tudi v statistikah z začetka petdesetih let.²³ Jugoslovansko-avstrijska meja je bila skoraj nepredušno zaprta, zato so prihajali pretežno preko Madžarske.

Za dokumentiran odgovor na vprašanje: Zakaj je prišlo od »otoplitve« odnosa do »Nemcev« v taboriščih, nisem našel dovolj podatkov. Najbrž pa se je to zgodilo zaradi tega, ker se je pomiril splošni položaj v državi, politične prioritete so bile druge, poleg pa se je tudi srd do »Nemcev«. Obračun z njimi je bil v glavnem končan. Na drugi strani jih v Nemčijo in Avstrijo »legalno«, po določilih potsdamskega sporazuma, niso mogli izgnati, ker jih zavezniške oblasti v teh državah niso sprejemale.²⁴ Nemška stran pa trdi, da se je to zgodilo očitno zato, ker so jugoslovanske oblasti prišle do spoznanja, da ne bo mogoče uresničiti pretnje jugoslovanskega notranjega ministrstva, ki naj bi javno zatrjevalo, da bo jugoslovansko nemštvo uničeno do pomladi 1947. Množičnih likvidacij naj ne bi bilo mogoče izvajati, ne da bi vzbudili pozornosti svetovne javnosti, zato so se odločili za drugačen/takšen način dokončnega obračuna z manjšino.²⁵

¹⁹ ÖStA/AdR/BMfaA/ II. – Pol/1946, Jugoslawien 12, Volksdeutsche aus Jugoslawien, Z 27.350 – 12 U/1946, 12. 2. 1946.

²⁰ Več o tem Nečak, O problemu, str. 561–566; isti, Nekaj osnovnih podatkov, str. 442–443, op. 17 in 19; prispevek Toneta Ferenc v zborniku »Nemci« na Slovenskem. Problem sodi v okviru zavezniškega odnosa do tako imenovanih »razseljenih oseb« (D. Ps.). Za Avstrijo je to problematiko v prvi vrsti obravnavalo notranje ministrstvo in njegov Preseljevalni urad/Umsiedlungsamt – 12 U. Obsežno gradivo na to temo hrani ÖStA/AdR/BMfI – fond U 12.

²¹ Die Lage, str. 9.

²² ÖStA/AdR/BMfaA/II.- 1947 - 35/Österreich 11, GZ 108.707 pol/47, Zuzug jugoslawischen Flüchtlinge nach Österreich, 6. avgust 1947.

²³ Prav tam, II.-Pol./1952 - 198 (International), 4. 1. 1952, 1. 7. 1952 in 4. 12. 1952.

²⁴ Gl. tudi prispevek Toneta Ferenc v zborniku »Nemci« na Slovenskem.

²⁵ Die Lage, str. 10.

Poveljniki taborišč so torej jeseni 1946 začeli dopuščati množične pobege na Madžarsko. Proti plačilu 1000 dinarjev so se taboriščniki lahko priključili neuradnemu transportu na Madžarsko. Poveljniki taborišč so jim navadno dodelili oboženo spremstvo do madžarske meje. Če pa so poskusili pobegniti na »črno« in so jih ujeli, so jih pripeljali nazaj v taborišče. Največ tovrstnih transportov naj bi bilo pozimi 1946/1947, kar ne ustreza popolnoma podatkom iz avstrijskih statistik, razen če je potovanje do Avstrije trajalo mesec ali več. Prenehali so šele jeseni 1947. Ocenjujejo, da je na ta način Jugoslavijo zapustilo nekaj deset tisoč »Nemcev«, samo iz taborišč Gakovo in Kruševlje okoli 30.000 ljudi. Denar so taboriščniki večinoma dobili od jugoslovanskih znancev, sorodnikov in prijateljev, saj naj bi ga sami že dolgo ne imeli več.²⁶

Prebegi jugoslovanskih »Nemcev« preko Madžarske v Avstrijo so slednji povzročali opazne probleme, saj je bila že tako prenapolnjena z begunci vseh vrst. Problem je bil tako velik, da je avstrijska vlada sredi maja 1947 madžarskemu zunanjemu ministrstvu predala verbalno noto, v kateri je zahtevala takojšnjo zaustavitev pritoka »Nemcev« iz Jugoslavije preko Madžarske. Vodja političnega oddelka madžarskega zunanjega ministrstva poslanik Velics je vodji avstrijskega političnega predstavništva v Budimpešti, dr. Meinradu Falserju, zatrdil, da bo Madžarska mejo z Jugoslavijo zaprla tesno, kolikor je to sploh mogoče. Kljub temu so na avstrijsko politično predstavništvo konec maja 1947 prihajali številni »Nemci« iz Bačke in prosili za pomoč, je poročal avstrijski diplomat na Dunaj. Po mnenju madžarskega diplomata pa se je pritok »Nemcev« iz Jugoslavije povečal zato, ker naj bi v Jugoslaviji razpustili nekatera taborišča za »Nemce«.²⁷

Nemajhen del dela zmožnih taboriščnikov v Jugoslaviji se je odločil za delo v rudnikih in na državnih kmetijskih posestih v notranjosti države, dokler niso poleti 1948 zaprli vseh taborišč za »Nemce«.²⁸

Tretja posebnost slovenskega obračuna z »Nemci« naj bi bil njihov izgon v druge kraje (taborišča) Jugoslavije in na prisilno delo v Sovjetsko zvezo. Zadnje je bilo običajno za »folksdojčerje« iz Vojvodine in Slavonije. Deportacije v Sovjetsko zvezo so začeli v Jugoslaviji izvajati že na božič 1944 in po ocenah nemških virov naj bi zajele med 30 in 100.000 »Nemcev« iz Srbije in Hrvaške. Isti viri pa tudi jasno zanikajo možnost, da bi deportacije v Sovjetsko zvezo izvajali tudi med »Nemci« iz Slovenije.²⁹

Po nekaterih drugih podatkih pa se zdi, da je bilo kaj takega mogoče tudi v Sloveniji. Domnevo utemeljujem s podatkom, ki govori o tem, da so sovjetske oblasti 5. julija 1946 v Gradcu zbrale vse tujce brez dovoljenja, med drugimi tudi Jugoslovane, in jih deportirale na Madžarsko, »češ da pridejo v Rusijo na delo«.³⁰ Podobnega

²⁶ Prav tam. in ÖStA/AdR/BMfaA/II - Pol./1947 - 35/Österreich 11, GZ 109 160 pol/47, Flüchtlinge aus Jugoslawien; Entlassung aus Internierungslagern gegen bezahlung, 22. 8. 1947.

²⁷ Prav tam, GZ. 107.302, Zustrom vom Volksdeutschen aus Jugoslawien, 27. 5. 1947.

²⁸ Prav tam.

²⁹ Die Lage, str. 7.

³⁰ Dušan Nečak: Slovenija 1945 – čas evforije, shizofrenije in paranoje. V: Borec, 1991, št. 4, 5, 6, str. 447.

mnenja je tudi slovenska raziskovalka zadnjih let vojne in prvih let po vojni Jerca Vodušek-Starič, ki se je – sicer v popolnoma drugem kontekstu – tudi dotaknila tega vprašanja. Po njenem mnenju so namreč Britanci, ki so izgnane «folksdojčerje» kasneje zavračali na meji, le-te pošiljali na Vzhod.³¹ V pregledanem gradivu avstrijskega zunanjega ministrstva pa sem našel še en drobec, ki morda dodatno pojasnjuje domnevo, da je bil del «folksdojčerjev» iz Slovenije izgnan tudi v Sovjetsko zvezo. Manjšinski referent urada koroške deželne vlade je aprila 1946 izdelal poročilo o položaju v Mežiški dolini. Potem ko je ugotovil, da so v Mežiški dolini zaprli oziroma poslali v taborišča večino »folksdojčerjev«, tiste, ki so še na svobodi, pa strogo nadzorujejo, je zapisal: »Govori se, da iz Maribora in drugih krajev nenehno pošiljajo manjše in večje transporte z neznanim ciljem, domnevno v Rusijo. O nekaterih odvedenih ljudeh vedo, da niso več živi.«³²

Iz statistik fonda DO2 – Osrednja uprava za nemške preseljence (Zentrverwaltung für deutsche Umsiedler) nemškega Zveznega arhiva, oddelka v Potsdamu, ki zajema nekdanje arhive Nemške demokratične republike (NDR), je mogoče razbrati, da je kar nekaj tisoč tako imenovanih «civilnih internirancev» iz JV Evrope, tudi Jugoslavije, pod katerimi so razumeli odpeljane »folksdojčerje« iz teh držav, iz SZ v letih 1946–1949 prišlo v NDR. Tako je iz beležke o telefonskem pogovoru med vzhodnonemško Osrednjo upravo za nemške preseljence in predstavnikom Sovjetske vojaške administracije v Nemčiji (SMAD: Sowjetische Militär Administration in Deutschland), poročnikom Bogatovskim, z dne 31. avgusta 1949, vidno, da v sovjetski okupacijski coni v kratkem pričakujejo 3000 «civilnih internirancev» iz teh držav, ter da SMAD prosi nemške oblasti za njihovo namestitve.³³ O enakih ljudeh, vendar brez navajanja njihovega števila, govori tudi dokument Osrednje uprave z dne 30. oktobra 1946, ko naj bi se iz SZ v Sovjetsko okupacijsko cono vrnil transport «folksdojčerjev» iz Romunije, Madžarske in Jugoslavije. V glavnem je šlo za ženske med 18. in 35. letom, moški pa so bili tudi starejši. Pretežno so bili samski ljudje, ki so imeli družine še v teh državah. Osrednja uprava je poročala, da so bili, potem ko so zvedeli, da bodo namesto domov prišli v vzhodno Nemčijo, popolnoma demoralizirani in da niso kazali nikakršnega zanimanja za »obnovo svojega življenja«.³⁴

Zapisali smo že, da so bili ukrepi za zbiranje, zapiranje in izgon »Nemcev« na Slovenskem izvajani pretežno v času do konca leta 1946. Transporti z izgnanci so prenehali nekako do sredine leta 1946. Kaže pa, da v tem času vendarle niso zbrali vseh »Nemcev« na Slovenskem v taboriščih oziroma jih do srede leta 1946 niso vseh izgnali. Konec leta 1946 je izgon doletel še nekaj sto »Nemcev« s Štajerske, vendar

³¹ Jerca Vodušek-Starič: Prezem oblasti 1944–1946. Ljubljana 1992, str. 180–181.

³² ÖStA/AdR/BMfaA/II.-Pol./1946 – 15/Jugoslawien 3.

³³ BAK, Abteilung Potsdam, fond DO2 - Zentralverwaltung für deutsche Umsiedler, f. 33, foll. 61, Aktennotiz (1. 9. 1949) Btr. Telefongespräch mit der SMAD, Leutnant Bogatowski, am 31. 8. 1949; prav tam, foll. 62, Aktennotiz, Betrf. Anruf der SMAD, Leutnant Bogatowski, Berlin, 9. 9. 1949.

³⁴ Prav tam, f. 55, Umsiedlung der Rückführung von Emigranten in die SBZ, foll. 211.

jih niso pregnali v Avstrijo, temveč v taborišča v Vojvodini.³⁵ Morda zato, ker na Slovenskem ta čas že ni bilo več primernih taborišč?

Iz zapisknika o zaslišanju Josefe Fritz iz Šentjanža (St. Johann) pri Dravogradu 51, pošta Radlje ob Dravi (Marenberg), ki ga je opravila 8. maja 1947 žandarmerijska postaja Eibiswald (Ivnik), izvemo podrobnosti o tem dogajanju. Šlo je za hčerko posestnika, ki je bila leta 1922 rojena v Jugoslaviji, vendar je imela tako kot starši avstrijsko državljanstvo. Očeta naj bi že leta 1930 ustrelil neki Jugoslovan, ob koncu vojne pa sta z bratom ostala v Šentjanžu pri Dravogradu, kjer so imeli gostilno. Njuna mati je bila ta čas v bolnišnici v Avstriji.

»Dne 4. 12. 1946 ponoči je prišlo v naše stanovanje šest jugoslovanskih mož, štirje civilisti in dva policista. Mene in sorodnike so nagnali iz stanovanja. S seboj smo smeli vzeti le toliko, kolikor smo mogli nesti. Naložili so nas na tovornjak in odpeljali do Vuzenice, od koder smo se z vlakom odpeljali do Siska na Hrvaškem. Od tu smo pešačili sedem kilometrov do taborišča pri Sisku. Dne 19. 1. 1947 smo prišli v taborišče Kničanin. Iz naše okolice, tj. na drugi strani radelskega prehoda (jenseits der Grenze des Radlgebietes), je bilo tu 270 oseb. Šlo je pretežno za nemško govoreče osebe, predvsem »folksdojčrje«. /.../ Družine so bile nameščene skupaj. Kakšen smisel je to imelo, ne morem povedati, rečeno pa je bilo, da bo zadrževanje v taborišču trajalo nekaj časa. Avstrijci naj bi bili ločeni od drugih in naj bi jih po možnosti odpustili. Toda to se do danes ni zgodilo. Zaradi brezupnega položaja sem se odločila za beg. Uspel mi je 29. aprila 1947, ko je bil stražar v »Schilderhaus«. Moji bratje in sestre si niso upali in so ostali tam. Dve postaji sem šla peš, potem pa sem se z vlakom odpeljala do Dravograda. /.../ O odvlečenih osebah iz Avstrije ni mogoče dobiti jasne slike. Ali so jih ustrelili ali pa poslali na delo v tujino (Rusijo, Poljsko).«³⁶

V času razpustitve taborišč za »Nemce« poleti 1948 je bila za večino njihova uso-da že dorečena. Nasilnega obračunavanja praktično ni bilo več in stanje ter odnos do »Nemcev« sta se začela umirjati. Tisti, ki so ostali v Jugoslaviji in ki so bili dela zmožni, so bili po večini zaposleni kot »svobodni delavci« v industriji in kmetijstvu. Stanovali so v krajih delovnega mesta ali pa so bili napoteni v kraje stalnega prebivališča, ki jih niso smeli zapustiti. Kasneje so jim omogočili svobodo gibanja v krogu 30 kilometrov. Mnogi so svoje domove našli zasedene, saj so v njih jugoslovanske oblasti naselile ljudi iz drugih krajev Jugoslavije. Del teh ljudi je relativno hitro odšel in tako se je del Nemcev lahko vselil nazaj v svoje hiše, vendar so praviloma v njih dobili le eno sobo in kuhinjo. Nič nenavadnega ni bilo, da so v hiši, kjer je prej stanovala ena nemška družina, zdaj živele tri. Toda kaj takega je veljalo tudi za pripadnike jugoslovanskih narodov, le družinam z veliko otroki so izjemoma dodelili še eno spalnico, so menili nemški analitiki položaja »Nemcev« v Jugoslaviji.³⁷

³⁵ Prav tam.

³⁶ ÖStA/AdR/BMfI - 2/47, GZ -59042-2/47.

³⁷ Die Lage, str. 12; PAAA, Abt. III, Band 15, Jugoslawien, str. 13.

Imeli so delovno obveznost.³⁸ Ta je bila v začetku opredeljena s štirimi leti, v začetku petdesetih let pa so se oblasti zadovoljile le s trimesečno obveznostjo, ki se je avtomatično nadaljevala, če prizadeti ni odpovedal službe v petnajstih dneh po preteku obveznosti.³⁹ Veljali so za »tujce, ki jih ni mogoče repatriirati«. ⁴⁰

Imeli so enake pravice kot drugi delavci, odnos do njih in prehrana pa sta se bistveno izboljšala. Tisti, ki niso bili dela zmožni, ali tisti, katerih delovna obveznost države ni zanimala, so lahko odšli k sorodnikom ali znancem ali pa so si sami našli delo. Druge, ki niso mogli poskrbeti zase, so nastanili v t. i. domove za ostarele, v katerih pa so bile po pričevanjih razmere zelo podobne prejšnjim taboriščnim. ⁴¹

Dne 17. januarja 1951 je Prezidij zvezne skupščine objavil ukaz o prenehanju vojnega stanja z Zvezno republiko Avstrijo, 1. avgusta istega leta pa je izdal enak ukaz še za Nemčijo. S tema ukazoma so prenehali veljati predpisi, ki so temeljili na vojnem stanju Jugoslavije z obema državama, tudi 1. člen odloka Predsedstva Avnoja iz leta 1944. ⁴² To je obenem pomenilo tudi bistveno izboljšanje položaja za preostale »Nemce« v Jugoslaviji. Ta se je začel vidno izboljševati že po 1. oktobru 1948, ko so lahko tudi jugoslovanski »Nemci« zaprosili za jugoslovansko državljanstvo. Od leta 1949 pa so po črki zakona jugoslovanskim »Nemcem« pripadle tudi vse druge državljske pravice, vključno z volilno. ⁴³

Od aprila 1951 jim je bil omogočen nakup odveztega premoženja po zmerni ceni, kar jih je zmoglo sicer le malo. ⁴⁴ Nekateri poročevalci o položaju »Nemcev« v Jugoslaviji pa so bili mnenja, da je najboljši dokaz za izboljšanje stanja nameravano oblikovanje «švabske OZNE» (schwäbisch GPU/OZNA) in dejstvo, da so se nekateri »Nemci« preko komunistične partije povzpeli do višjih položajev. ⁴⁵

Vodja nemškega političnega predstavništva v Beogradu dr. Ulrich je oktobra 1951 poročal v Bonn, da mora imeti izboljševanje položaja »Nemcev« dva vzroka:

»Prvič, Titova vlada si očitno prizadeva opustiti vse, kar bi lahko vplivalo na dobre odnose z Zvezno republiko, in drugič, v deželi ostale »folksdojčerje« želi ohraniti kot dragocene delovne moči, saj zaradi njihovega malega števila politično za Jugoslavijo ne pomenijo več resničnega manjšinskega problema. ⁴⁶ Kot dokaz resnične želje, da ostankom nemške narodnostne skupine olajšajo obstanek v državi, je nemški di-

³⁸ PAAA, Abt. III, f. 292, str. 54.

³⁹ PAAA, Abt. III, f. 1383(286), Die Deutschen in Jugoslawien, 28. 11. 1950, str. 7–8.

⁴⁰ Die Lage, str. 12.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Uradni list FLRJ, št. 4–54, 17. 1. 1951; Uradni list FLRJ, št. 35–50, 1. 8. 1951.

⁴³ Die Lage, str. 12–14; PAAA, Abt. III., f. 1383(286), Die Deutschen in Jugoslawien, 28. 11. 1950, str. 7; prav tam, f. 1394(297), str. 54; prav tam, 1951, f. 15, str. 17. V letu 1948 je prišlo do dveh novelizacij Zakona o državljanstvu DFJ. – Uradni list DFJ, 64–624/45 oz. Zakona o potrditvi in spremembah zakona – (Zakon o državljanstvu FLRJ – prečiščen tekst). – Uradni list FLRJ, 54–625/46, in sicer: Zakon o spremembi čl. 37, odst. 2 88/48 – 1384 in Zakon o spremembah in dopolnilih zakona 105–48 – 1729.

⁴⁴ Prav tam, str. 13.

⁴⁵ PAAA, Abt. III, f. 1383(286), Die Deutschen in Jugoslawien, 28. 11. 1950, str. 7–8.

⁴⁶ PAAA, Abt. III., Band 15, Jugoslawien, Poročilo dr. Ulricha zunanjemu ministrstvu, 17. 10. 1951, str. 1.

plomatski postavljali odprtje nemške šole v Novem Sadu in enega nemškega razreda v Beogradu.⁴⁷

Toda kljub izboljššanemu položaju je večina »Nemcev« v Jugoslaviji – tako govorijo nemška poročila – čim prej želela oditi iz Jugoslavije, največkrat v Nemčijo, tudi če tam niso imeli nobenih sorodnikov. Počutili naj bi se osamljene in se bali, da se grozljiva dogajanja iz preteklosti ne bi ponovila.⁴⁸ Poročali so, da so »Nemci« konec leta 1951 stali v vrstah pred nemškim veleposlaništvom, da bi se prijavi za izselitev v Nemčijo.⁴⁹

Zakon o državljanstvu iz leta 1948 jim je dajal namreč tudi pravico črtanja s seznama državljanov. To naj bi stalo okoli 1500 dinarjev, takim, ki so to zahtevali, pa naj ne bi delali nikakršnih težav, pač jim je to kasneje omogočilo odhod iz države preko taborišč v Trstu. Do leta 1951 je bilo namreč zelo težko pridobiti jugoslovansko dovoljenje za izselitev, pa tudi Nemčija ni rada dajala vstopnih dovoljenj, razen v primerih akcije združevanja družin (Familienzusammenführung). Zato se je na ta način do leta 1952 izselilo razmeroma malo »Nemcev« iz Jugoslavije, v letu 1950 samo 179.⁵⁰

Šele junija 1952 se je nemškemu veleposlaništvu v Beogradu uspelo dogovoriti z jugoslovansko vlado oz. državnim sekretariatom za zunanje zadeve o preseljevalni akciji »folksdojčerjev« v Zvezno republiko Nemčijo. Dogovorili so se, da bodo nemške oblasti v Jugoslaviji živečim »folksdojčerjem« izdale tako imenovani »Gleichstellungsbescheinigung«, ki bo imetniku takoj, ko bo stopil na tla Zvezne republike Nemčije, omogočil status, ki bo enakovreden nemškemu državljanu. Na osnovi takega dokumenta bodo lahko njihovi imetniki pred jugoslovanskimi oblastmi sprožili postopek za odpustitev iz jugoslovanskega državljanstva.⁵¹ Po nemških izkušnjah naj bi se tak postopek obnesel, čeprav so jugoslovanske oblasti »nemškim« vojnim obveznikom in strokovnemu kadru odklanjale izdajo dokumentov o odpustitvi iz državljanstva.⁵²

Nemško zunanje ministrstvo je za leto 1953 ugotovilo bistven napredek pri »združevanju v Jugoslaviji ostalih folksdojčerjev«, za kar naj bi bila zaslužna jugoslovanska vlada. Statistični podatki pa govorijo, da je bilo v okviru te akcije leta 1953 ugodeno 12.005 prosilcem, »folksdojčerjem« iz Jugoslavije. Skupaj z otroki jih je to leto v resnici prišlo v Nemčijo okoli 11.000, računali pa so, da jih bo v letu 1954 prišlo še okoli 6.000 do 8.000.⁵³

Tudi avstrijske obmejne oblasti so zaznale povečan odhod »Nemcev« iz Jugoslavije. Decembra 1952 je obmejna postaja Arnoldstein/Podkloster poročala, da se od približno oktobra 1952 z vlakom št. 100, ki pripelje skozi tunel na Rosenbach/

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ Prav tam. in prej citirani akti PAAA.

⁴⁹ PAAA, Abt. III, f. 15, Jugoslawien, 1951, str. 16.

⁵⁰ PAAA, f. 1383(286), Die Deutschen in Jugoslawien, 28. 11. 1950, str. 7; prav tam, f. 1394(297), str. 55.

⁵¹ PAAA, Abt. III., f. 1394(297), str. 55.

⁵² Prav tam.

⁵³ PAAA, Abt. III, f. 484, 1954, str. 29.

Področja ob 12.¹⁵, vsak dan pripelje med 15 in 20 »folksdojčerjev« iz Jugoslavije. Večina jih je nadaljevala pot naprej v Nemčijo in le malo jih je ostalo v Avstriji. Med potniki, ki so potovali sami, so bile pretežno samske ženske, večinoma pa so se v Nemčijo izseljevale cele družine z več otroki. Avstrijski obmejni organi niso pričakovali zmanjšanja pritoka teh ljudi, ker naj bi se pristojnim jugoslovanskim oblastem vedno znova prijavljale številne osebe in družine z zahtevo po izselitvi v Nemčijo.⁵⁴

Poseben problem pa so v meddržavnih odnosih bili slovenski »Nemci«. Prebivalcem nemške narodnosti s »Spodnje Štajerske, iz Koroške in Kranjske« je bilo namreč po odredbi oblasti tretjega rajha z dne 14. oktobra 1941 (RGBl, I S.648) podeljeno nemško državljanstvo in njim je nemški zakon o državljanstvu z dne 22. februarja 1955 to državljanstvo tudi priznaval. Po nemških ocenah naj bi sredi petdesetih let bilo v Jugoslaviji še med 900 do 1000 takih oseb in večje število le-teh naj bi že zaprosilo za izstavitvev dokumentov o nemškem državljanstvu, do katerih so imeli pravico. Nemško veleposlaništvo v Beogradu pa se je balo, da bo izročitev teh dokumentov naletela na ostro reakcijo jugoslovanske oblasti, zato je zaprosilo Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, naj vpliva na pristojni zvezni urad v Koblenzu, da bi ta kolikor se le da počasi izstavljal dokumente o državljanstvu. Med tem časom naj bi z Jugoslavijo dosegli meddržavni sporazum o ureditvi z državljanstvom povezanih vprašanj, podobnih deklaraciji, podpisani med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo dne 2. junija 1955. V njej se je namreč Jugoslavija strinjala z načelom svobodne izbire državljanstva za posameznika, ki po tej deklaraciji sodi med splošna pravila mednarodnega prava.⁵⁵

Usode sporazuma nisem raziskoval.

Dušan Nečak

FEATURES OF RETALIATION AGAINST »GERMANS« IN SLOVENIA

S u m m a r y

As in the autumn of 1944 the German units started retreating from the southeast, a large-scale refugee movement of the German civilian population from the territory settled by Germans in Yugoslavia began. It is difficult to say how many Germans had to retreat to the territory of what was then the Reich under the protection of the German army. Only estimates are available. At certain parts of the settled territory timely evacuation of the German civilian population was not possible.

“Those Germans who could not flee or could not be evacuated, were eliminated without mercy after severe persecution or prolonged suffering.” With these words the writers of the German report on the losses of the “Volksdeutsche” (ethnic Germans) in Yugoslavia opened the chapter on the exile of Germans from Yugoslavia.

Slovenia had to deal with a numerous and economically strong, mostly bourgeois, German ethnic minority originating from Austria, not Germany. On the basis of concluded research I can state that the retaliation against the “Germans” in Slovenia – arrests, internment in the camps, and deportation of the Gottschee Germans (the Germans from Kočevje region) – definitely began as soon as in the first half of May 1945. In the paper I will present certain peculiarities of the Slovenian retaliation against

---

⁵⁴ ÖStA/AdR/BMfA/II.-Pol./1953 – 241/Jugoslawien 10, GZ.316.169 - Pol/53. Poročila koroške varnostne direkcije dunajskemu ministrstvu za notranje zadeve, 1. 12. 1952.

⁵⁵ Prav tam, str. 56–57.

the “Germans”. The first arrests took place already a couple of days after the liberation on 9 May 1945. According to the German sources, Slovenia wanted to deal with the German-speaking autochthonous population as swiftly as possible, therefore it carried out “vast mass executions with excessive urgency” (in *übersturzter Hast*). The same sources claim that these very swift liquidation actions were *the first feature* of the Slovenian retaliation against “Germans”.

The *second feature* of the Slovenian measures supposedly involved the actions of deporting the German-speaking population, especially women and children, over the Yugoslav-Austrian border. Allegedly small groups were also ushered over the “green border“, while the larger groups were transported by trains. The systematic Slovenian banishment of the “Germans” to Austria began around Christmas 1945. Thus the winter of 1945/46 was the main period of the deportation of “Germans” from Slovenia, either by transports or over the green border.

Allegedly the *third feature* of the Slovenian retaliation against the “Germans” was their exile to other parts of Yugoslavia (camps) and forced labour in the Soviet Union. The latter was the usual fate of the “Volksdeutsche” from Vojvodina and Slavonia, and I was unable to demonstrate this in the context of the Slovenian situation.

Roughly after 1948, when the camps for “Germans” were abolished, the position of the ethnic Germans started improving, at least partly. Thus in October 1951 the head of the German political representation in Belgrade Dr. Ulrich could report to Bonn that the “German” situation had improved due to two reasons: “Firstly, Tito’s government obviously strives to eliminate everything that could affect good relations with the Federal Republic; and, secondly, it wants to preserve the remaining Volksdeutsche as valuable workforce, since in the political sense they no longer represent a realistic minority problem for Yugoslavia.” However, it took several years before the “Germans” remaining in Slovenia/Yugoslavia managed to get integrated into the new Yugoslav state. It remains a fact that today a minimal number of members of what was once a German ethnic minority, numbered in tens of thousands, remains in Slovenia.